

GIFTFRITT ÄKTENSKAP

*De var arbetslösa, sjuka och ingen trodde på deras idéer.
Men visionen att få arbeta professionellt med giftfria
linoljefärger höll modet uppe på Hans och Sonja Allbäck.
I dag anlitas de som färgexperter av slott och herresäten både
hemmavid och utomlands. Och som kronan på verket, på Versailles.*

TEXT Ulrika Grönlund FOTO Peter Carlsson

Det var år 2000. Hans och Sonja Allbäck träffade Lord Tom Coke, arvtogare till brittiska 1700-talsslottet Holkham Hall.

– Coke berättade att hans släkt bott på slottet i nästan 500 år, men på bara en generation hade plastfärgerna förstört fönstren. Nu ville han backa bandet och återvända till hur man skötte historiska byggnader förr. Vi åkte och hälsade på honom och i dag har slottet rustats upp både ut- och invändigt med hjälp av linoljebaserade produkter, berättar Sonja Allbäck.

Tre år senare kom ett samtal från Chateau de Versailles.

MEN LÅT OSS gå tillbaka till 1970-talet. Då hade Hans och Sonja Allbäck blivit sjuka av kemikalier, Sonja av formalin när hon drev en textilbutik och Hans av lösningsmedel då han arbetade som målare. Som egna företagare hade de ingen försörjning och fick sälja sitt hem.

– Men vi hade varit engagerade i Färs Härads Hembyggsförening vid Övedskloster i många år och blev erbjudna en liten tjänstebostad mot att vi skötte parken, museet och tog hand om besökare.

PÅ SLOTTET, SOM ritats av Carl Hårleman, jobbade Hans sida vid sida med många yrkesmän och fick god inblick i gamla tiders renoveringsmetoder och material inom trä, glas, snickeri och måleri. Samtidigt pluggade Sonja etnologi.

Efter en tid började de erbjuda fönsterarbeten, något inga andra hantverkare ville befatta sig med. Till en början jobbade de med alkydoljefärger, som består av hård harts, upplöst i lösningsmedel. Det blev en dyrköpt erfarenhet: eftersom de lämnade fem års garanti på jobben, fick de redan efter ett par år skrapa flagnad färg och måla om.

Därför började de använda linoljefärger – för under tiden hade de börjat intressera sig mer och mer för linoljan, vars penetrerande och värdande egenskaper använts till trä i alla tider.

– Men de linoljefärger som fanns på marknaden var inte bra nog. De luktade illa, torkade långsamt och innehöll lösningsmedel. Vi började forska för att hitta vägen till en ren och giftfri produkt, som skulle tränga in och impregnera träet och skydda det från röta och samtidigt få en hållbar och vacker yta, förklarar Hans Allbäck.

Sonja hittade ett citat i en skrift från 1700-talet av den tyska naturforskaren Johann Conrad Gütle, där de kunde läsa: »Linolja må icke tagas i människans tjänst förrän den blifvit afslemmad«. Hans Allbäck lyckades då utveckla en metod

Hans och Sonja
Allbäck,
två färgstarka
entreprenörer.

»Vi bjöd på god mat och alla fick sig en rejäl snaps innan maten, då gick det lättare för fransoserna att prata engelska.«

för att »avslemma« linoljan, vilket innebär att proteinet tas bort. Då fick linoljan helt andra egenskaper, som innebar att de inte behövde tillsätta lösningsmedel och att färgen torkade snabbare.

Under åren har Hans Allbäck även uppfunnit flera andra produkter som underlättar vid fönsterhantverk, bland annat en kittlampa, som mjukgör kittet utan att skada träet samtidigt som risken för att glaset spricker minskas.

DE LOKALA FRAMGÅNGARNA blev snart nationella. Stockholms slotts legendariske slottsarkitekt Ove Hidemark kallade in makarna Allbäck, som fick göra en utredning kring arbetsmetoder och material inför en omfattande fönsterrenovering på slottet. När Citadellet i Landskrona skulle utföra en golvkonservering av samtliga trägolv och tegelgolven i Yttre tornet gjordes den med linoljevax, precis som golven i restaurangerna på Hovdala och Bäckaskogs slott liksom i residenset i Kristianstad. Till Lunds universitet har de levererat såväl färg som blåst glas och utbildat hantverkare, vilket gjort fönsterarbetena på universitetet betydligt billigare tack vare att underhållet nu kan göras med enbart linoljevax, något som utförs av fönsterputsarna från en lift.

Men så var det det här samtalet från Versailles. I andra

änden av luren fanns chefsantikvarien Regis Berge. Han berättade att både slottet och angränsande byggnader var i stort behov av hjälp, eftersom 8 000 fönster behövde renoveras.

– Vi flögs ner till Frankrike och guidades runt i slottet i fyra timmar och det visade sig att fönstren, några från 1600-talet, var i uselt skick. Två olika delegationer med både entreprenörer och kontrollanter från franska staten kom till oss i Ystad för att se hur vi arbetade. Vi bjöd på god mat och alla fick sig en rejäl snaps innan maten, då gick det lättare för fransoserna att prata engelska, berättar Sonja och skrattar.

ARBETET VID VERSAILLES pågår för fullt och det är förstas deras mest prestigefyllda uppdrag. Hans och Sonja har tagit fram Versailles ursprungliga fönsterfärger med hjälp av skrapprover från de äldsta lagren från 1600-talet.

– Skrapproverna visade att linoljan, som låg på ett harlim, användes på slottet redan då. Träet var intakt, till och med på karmens nedre delar, tack vare linoljans skyddande egenskaper.

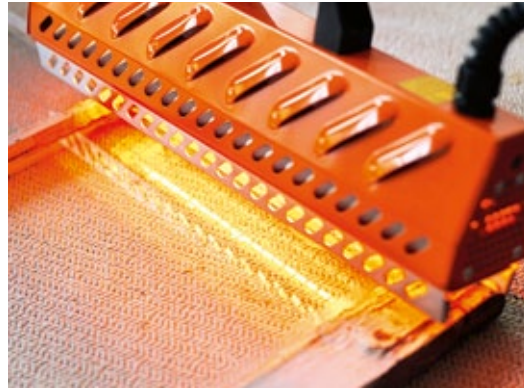
Den återupptäckta ålderdomliga visdomen har gett Allbäck nya uppdrag i Versailles. Till våren åker de ner till slottet igen, den här gången är det alla järnstaket och järndetaljer som ska blåstras och linoljemålas. *

SÅ HÄR RESTAURERAR DU DINA GAMLA FÖNSTER

1. Stryk ut linoljevax för bästa värmeeffekt.

2. Mjukgör kittet med den kortvägiga kittlampan.

3. Skrapa bort det mjuka kittet. Rengör kittvalsens med skrapan.

4. Grunda den rengjorda kittvalsens med shellacklösning och pensla på kvistar.

5. Knåda linoljekittet till önskad konsistens.

6. Använd en mjuk och rengjord kittkniv med rätvinkliga hörn för snygga avslut. Pensla pimpstensmjöl över glas och kittfals. Detta suger upp över-skottsolan och underlättar fönsterputsens.

7. Uttorkat trä bör impregneras med rå eller kokt linolja som värms in med varmluft eller kittlampa.

8. Måla minst tre fullt täckande strykningar ut på glasets.

9. När färgen är torr, fukta glasets med svagt såpvatten.

10. Skär in kanten med hjälp av stålspackel och rakblads-skrapa, börja på insidan och avsluta med kittfalsen.

HANS OCH SONJA LISTAR 5 TIPS MED LINOLJEPRODUKTER

1. Använd linoljevax till obehandlade trägolv. Vaxet går ner i golvet och skyddar samtidigt som ytan hårdnar och blir slitstark.

2. Rengör utan farliga kemikalier med linsåpa. Såpan kan användas på alla ytor och för den personliga hygien.

3. Linoljekitt kan även användas som utfyllnad i hål och sprickor både ute och inne. Utrört i lite linolja till en kittvälling kan man pensla på misstänkt otäta kittfalsar. Måla direkt!

4. Linolfärgen går att måla på alla ytor ute och inne. Trä, glas, metall och tidigare målade ytor.

5. Inomhus, på trä, puts, tapet och gipsplattor går det bra att använda helmatt emulsionsfärg. Den är värmetålig och stark och passar bra på öppna spisar och bakom kaminer.